

DOUĂ STEME RECONSTITUITE ALE UNOR IOBAGI ROMÂNI ÎNNOBILAȚI

GION D. IONESCU

Diferențierea socială a locuitorilor din Țara Oltului sau a Făgărașului, după tradiția istorică Terra Blachorum¹, a apărut încă de la începuturile sale de organizare politică, întocmai ca în celelalte teritorii românești². Academicianul David Prodan precizează că, în realitate, în secolul al XVII-lea, societatea transilvăneană, deci și cea din Țara Făgărașului, posedă o „*structură mult mai complicată decât am putea bănui din noțiunea generică de iobagi*”³.

Profesorul Valer Literat distinge două feluri de boieri: cei obișnuiți și cei „*de formă ungurească mai prețuită*”, adică boierimea cu insigne nobiliare⁴. În asemenea categorie puteau pătrunde și iobagii care se distingeau prin merite deosebite și erau înnobiți de voievozii sau principii Transilvaniei⁵.

Din această categorie de înnobiți fac parte și cei doi posesori de diplome armale: libertinul⁶ Andrei Pap, alias Aldea Preuteasa din Comana (1625) și iobagul Ștefan Stoika din Venetia de Jos (1649), ambele localități din districtul Făgăraș.

Primul dintre ei a fost înnobit de principele Gabriel Bethlen (1613–1629), printr-o diplomă în limba latină, din 12 aprilie 1625, elaborată la Făgăraș⁷.

În diploma princiară s-a scris că „*luînd aminte și ținînd seama de credincioasele slujbe*”, fără a le indica anume, „*ale credinciosului nostru Andrei Pap, numit în mod obișnuit Aldea Preuteassa*”... *dintr-un neam obscur, am hotărît... să-l scoatem din starea și condiția de libertin... și pe toți moștenitorii și urmașii săi*

utriusque sexus... să fie ținuți și socotiți drept adevărați și netăgăduși nobili”.

Ca semn de deplină noblețe, i s-a acordat „*haec arma sive nobilitatis insigna*”, așa cum ar trebui să se vadă desenate prin meșteșugul pictorului⁸. Lipsind din locul destinat și simțindu-se nevoia de a fi reconstituită, s-a folosit textul cu care stema a fost descrisă în diplomă¹⁰. Iată descrierea. Pe un scut „*videlicet militari erectum*”¹¹, de culoare roșie, în cimpul sau aria căruia se află între două moviște, un tei înflorit, înfrunzit, cu frunze verzi, s-a așezat urcoiș militar cu viziera în jos (închisă). Pe coif se sprijină coroana regală, imobilită cu variate pietre prețioase. Dîr coif, se lasă, în ambele părți ale scutului fișii de diferite culori (lambrechini) (fig. 1).

Prin stemă se înțelege ansamblul semnelor distinctive și simbolice care alcătuiesc blazonul unei persoane, instituții sau stat, exprimînd atributele sale¹². Scutul reprezintă partea centrală a unei steme, simbolizînd arma de apărare a cavalerilor medievali, pe care aceștia își reprezentau blazonul. Culoarea roșie este reprezentată convențional prin linii verticale plasate la distanțe egale și semnifică dîrzenie, curaj, îndrăzneală, dragoste, sacrificiu, generozitate. Teiul și moviștele nu pot semnifica decît aspectul zonei în care își avea gospodăria Aldea. S-ar putea avansa opinia că el îndeplinea funcția de îngrijitor pentru aprovizionarea garnizoanei Făgăraș cu hrana ostașilor și animalelor din cetate. Avea deci o funcție auxiliară de inten-

dență, în care se distinse. De aceea lipsesc însemnele unui ostaș combatant, cum ar fi sabia, stiletul, lancea etc.

Coiful este un ornament exterior al scutului și reprezintă acoperămintul metalic al capului cavalerului¹³. Poziția închisă a vizierei înseamnă că nobilul în cauză era dintre cei obișnuiți, mic în rang. Coroana este ornamentul care simbolizează demnitate deosebită, rang nobiliar și suveranitate¹⁴. Bineînțeles, el se referă la personalitatea suveranului care acordă stema. De obicei, coroanele se confecționează din aur, metal care simbolizează putere, suveranitate, fertilitate, dreptate, cumpătare, slavă¹⁵. Lambrchini, de aspectul unor fișii de stofă sau vrejuri vegetale, reprezintă acoperămintul coifului sfîșiat în lupte, și sînt colorate pe părțile exterioare cu aceeași culoare cu scutul — în speță roșu — iar pe părțile interioare cu culoarea celei mai însemnate mobile din cîmpul scutului — în acest caz verde¹⁶. În cazul reconstituirii s-a adoptat stilul rococo.

S-ar mai putea adăuga din cuprinsul diplomei că titlul lui Andrei, alias Aldea, i s-a dat, nu numai „în persona”, ci și „în possessione”, adică *ade asemenea întru arătarea unei „ampliori erga eundem Andream Pap gratiae et munificentiae nostrae”¹⁷, hotărîm ca gospodăria (domum) sa din Comana, dintre vecinii iobagi ai noștri Stan Vlantu și Drăghici*

Moraru, să fie sculită de orice dări ordnare sau extraordinare.

Pentru cea de-a doua diplomă armală, munca ne-a fost îngreuiată, intrucît s-a folosit ca material de bază — singurul aflat — o fotografie 16/20 cm, nereușită, a diplomei¹⁸. Fotografatul, desigur un amator, nu a dispus de mijloace și cunoștințe suficiente ale acestei arte. Mai mult chiar, diploma n-a fost desfășurată pe întreaga ei lățime, încît toate cele 19 rînduri ale textului nu se văd. În plus, diploma a suferit, în cei peste 350 de ani de la elaborare, unele erodări care îngreuiază și mai mult descifrarea textului. De aceea, am solicitat ajutorul eruditului profesor universitar Dan Slușanschi, căruia îi mulțumim și pe această cale¹⁹.

Diploma a fost elaborată „in civitate nostra Alba Iulia”, la 13 februarie 1649. Principele atestă că, pentru credincioasele slujbe ale credinciosului și sirguinciosului Ștefan Stoika de Veneția (de Jos), a scotit să-l scoată „e statu et conditionae iobagionali in qua natus est et hactenus existit”²⁰ și să-l înscrie între adevărații nobili ai principatului și pe toți urmașii lui, indiferent de sex. Ca dovadă, i s-a dat „scutum militare erectum, coelestini coloris”²¹ în a cărui arie „brachium, pugionem evaginatam forti-

ter, in cuius apice caput germanicum stare conspicitur¹⁹. Amănuntele stemci sînt întocmai cu cele din stema lui Aldea Preoteasa (fig. 2). De reținut două observații. Diploma Stoika este dată numai „in personam”, deci nu i s-a confirmat o gospodărie proprie. Pe de altă parte, brațul armat cu o spadă în virful căreia este un cap de german indică precis că Ștefan Stoika, trecut direct între nobili și nu printr-o stare intermediară de libert, slujea într-o funcție militară în cadrul trupelor călări campestre din cetatea Făgărașului și se distinsese în luptele contra uneltirilor viclene și hulpave ale casei de Austria (Hasburgii) pentru apărarea independenței Transilvaniei. Numai la un an de la venirea lui Racozy al II-lea, Transilvania avea să participe ca stat suveran la încheierea Păcii west-falice. Așa încît, „caput germanicum” cu cască metalică cu boruri din virful spadei nu poate fi decît simbolul Austriei, amenințătoare, dușmanul cel mai de temut.

NOTE

¹ Gh. I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, București, 1946, p. 99 și următoarele.

² Valer Literat, *Orașul și Țara Făgărașului* Ed. Hațiegan, Făgăraș, 1943, p. 7-8, 55 și 58. El mai menționează și o categorie intermediară (băștieri, grăniceri și libertini).

³ D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea*, I, Ed. Șt. și Enciclopedică, București, 1986, p. 572.

⁴ Valer Literat, *op. cit.*, p. 20-21.

⁵ D. Prodan, *op. cit.*, p. 459.

⁶ După academician Ștefan Pascu, libertinul (liber, liberat) era un iobag scutit de unele obligații iobăgești, în schimbul unor servicii la curte, la cetăți și în armată, în timp ce iobagul era Țăranul dependent, legat de pămînt „ca un accesoriu al acestuia, pentru a-i asigura stăpînului forța de muncă, iar iobagului lotul de pămînt (sezia, ocina) pentru folosință”. Vezi Șt. Pascu, *Feișevdatul Transilvaniei*, III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 30 și 75.

⁷ Diploma originală, pe pergament 60/40 cm, se află în posesia unui urmaș îndepărtat al titularului, în linie masculină, Dorin Pop, domiciliat în Brașov, str. Argeșului, nr. 16, etaj I, ap. 3.

⁸ Este evidentă tendința de deznaționalizare.

⁹ Stema, al cărei loc este fixat în colțul de sus și dreapta (heraldică) diplomei, lipsește. Probabil că înobilatul nu a dispus de mijloace pecuniare să plătească prețul cerut de pictor.

¹⁰ Reconstituirea s-a realizat prin amabilitatea distinsului heraldic Jan Mănescu, secretar al Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie.

¹¹ Așezat în chip militar, adică cu creștetul în sus.

¹² „Dicționar al științelor speciale ale istoriei”, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982

¹³ Idem, p. 73.

¹⁴ Idem, p. 90.

¹⁵ Idem, p. 49.

¹⁶ Idem, p. 152.

¹⁷ „mai mari bunăvoințe și generozități ale noastre față de Andrei...”

¹⁸ Fotografia a fost donată Academiei României, odată cu mai multe volume manuscrise constituite în Arhiva Alexandru Cezar Stoika, la cota 44/1972 și aflată în colecția foto a secției de stampe A. 7.

¹⁹ Comunicarea despre diploma și stema Ștefan Stoika a fost prezentată în ședința din 19 decembrie 1985 a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie.

²⁰ „din starea și condiția de iobag în care s-a născut și a trăit pînă acum”.

²¹ „scutul prezentat militărește, de culoare celestină albastră” (Culoarea albastră înseamnă speranță, sinceritate, seninătate, credință).

²² „un braț al cărui pumn ține zdravăn un săiet, scos din teacă, în al cărui vîrf se află înfișt un cap de german”.

RÉSUMÉ

L'auteur de l'article présente deux emblèmes semblables reconstituées par lui même selon les descriptions contenues dans les diplômes armoiaux accordées à certain serfs roumains anoblis. Andrei Pap, alias Aldea Preoteasa de Comana, a été anobli par le prince Gabriel Bethlen par un diplôme en latin, du 12 avril 1625, élaboré à G. Făgăraș, qui se trouve aujourd'hui dans la possession d'un descendant lointain du titulaire en ligne masculine qui demeure à Brașov.

Le serf Ștefan Stoika, de Veneția de Jos, le district de Făgăraș, a bénéficié, lui aussi, d'un diplôme d'anoblissement élaboré le 13 février 1649, à Alba Iulia. Le prince de la Transylvanie atteste que, pour les services dévoués de l'appliqué Ștefan Stoika de Veneția de Jos il a jugé bon de le retirer du servage et l'inscrire parmi les véritables nobles du prince, lui et tous ces descendants, indifféremment du sexe.